

11. Перру Ф. Экономика XX века // Бейтон А., Казорла А., Долло К., Дре А.М. 25 ключевых книг по экономике. Челябинск: «Урал»-«Урал-книга», 1999. – С. 427-445.

МУНИЦИПАЛЬНИЙ АСПЕКТ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ЖИТЛОВОЙ СФЕРЫ РЕГИОНУ

Гончарова Н.М., к.е.н., доцент кафедры вищої математики Черкаського деожавного технологічного університету (Україна)

Гончарова Н.М. Муниципальный аспект управления развитием жилой сферы региона.

У статті розглядаються основні цілі муніципалізації в житловій сфері, зокрема полегшення умов кредитування та мінімізація комерційного ризику в житловій сфері, здешевлення вартості житлових послуг. Визначено основні завдання розвитку житлової сфери та місію приватного сектору в житловій сфері регіону. Розглянуто основні відмінності муніципального господарства та інших видів господарства, що ведеться органами місцевого самоврядування. Визначені напрями використання своєї власності органом муніципального управління як суб'єкта економічної діяльності: організація господарства з метою отримання доходу та регулювання умов господарювання з метою досягнення загальної користі. Відтворено весь спектр політики муніципалітетів: від ідеалізовано спрямованих на благо населенню («муніципальний соціалізм», де послуги надавалися населенню безкоштовно або за собівартістю) до вимушеної тимчасової відмови від цих інтересів на користь простої реалізації послуг (концесії). Виділено чотири можливі системи ведення муніципального господарства: муніципально-підрядна, муніципально-арендна, муніципально-концесійна і концесійна.

Ключові слова: муніципальна власність, муніципальне господарство, концесія, регіон, житлова сфера.

Гончарова Н.М. Муниципальный аспект управления развитием жилищной сферы региона.

В статье рассматриваются основные цели муниципализации в жилищной сфере такие, как облегчение условий кредитования и минимизация коммерческого риска в жилищной сфере, удешевление стоимости жилищных услуг. Определены основные задания развития жилищной сферы и миссия частного сектора в жилищной сфере региона. Рассмотрены основные отличия муниципального хозяйства и других видов хозяйства, которые ведутся органами местного самоуправления. Определены направления использования своей собственности органом муниципального управления как субъекта экономической деятельности: организация хозяйства с целью получения дохода и регулирование условий ведения хозяйства с целью достижения общей пользы. Воспроизведено весь спектр политики муниципалитетов: от идеализировано направленных на благо населения («муниципальный социализм», где услуги предоставлялись населению бесплатно или по себестоимости) до вынужденного временного отказа от этих интересов в пользу простой реализации услуг (концессии). Выделены четыре возможные системы ведения муниципального хозяйства: муниципально-подрядная, муниципально-арендная, муниципально-концессионная и концессионная.

Ключевые слова: муниципальная собственность, муниципальное хозяйство, концессия, регион, жилищная сфера.

Honcharova N.M. The municipal aspect of management the development of residential sphere of region.

The article considers the main purpose of municipalization in the residential sector, in particular, easing of credit conditions and minimizing commercial risk in the residential sector, reduce the cost of residential services. The main task of the development of the residential sector and the mission of the private sector in the residential sector in the region. The main differences of municipal services and other types of farms, which are maintained by local authorities. The directions of use of their property by the authority of the municipal administration as a subject of economic activity: the organization of the economy for the purpose of revenue and regulation business environment with the aim of achieving the common good. Reproduced the full range of policies municipalities: from idealized designed to benefit the population ("municipal socialism", where services were provided to the population free of charge or at cost) before resorting to the temporary failure of these interests in favor of a simple implementation services (concessions). Highlighted four possible system for the maintenance of municipal services: municipal Contracting, municipal rental, municipal-concession concession i.

Keywords: municipal property, municipal services, concession, region, residential.

Постановка проблеми. Муніципальне господарство визначається наявністю особливого виду потреб місцевого співтовариства в наданні суспільних благ локального характеру, таких як електро-, газо-, водопостачання, послуги транспорту, ЖКГ, соціальної сфери тощо. З метою покращення якості послуг, які надаються підприємствами муніципального (комунального) господарства, для задоволення потреб місцевої громади або потреб розвитку території в сучасних умовах важливою є саме муніципалізація як перехід у власність муніципалітетів підприємств, нерухомості або земель, орієнтованих на задоволення суспільних потреб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню муніципального (міського) господарства присвячені наукові праці таких науковців, як Л.О. Велихов, О.С. Поважний, Т.М. Качала та ін.

Виділення невирішеної проблеми. На сьогодні важливим залишається визначення таких методів ведення муніципального господарства, які сприяють ефективнішому управлінню об'єктами муніципальної власності.

Мета наукової статті. Метою роботи є розкриття змісту та взаємозв'язків муніципальної власності та муніципального господарства для того, щоб визначити, які засоби і методи муніципальної господарської діяльності можуть забезпечити найкраще надання місцевих суспільних благ.

Результати дослідження. Досліджуючи різні уявлення про власність, можна зробити наступні висновки про природу і зміст муніципальної власності:

- 1) муніципальна власність необхідна для задоволення потреб місцевого співтовариства (територіальної громади) в певних локальних (місцевих) благах;
- 2) локальні (місцеві) блага – це блага суспільного характеру, що надаються на місцевому (муніципальному) рівні;
- 3) муніципальну власність можна розглядати як власність територіальної громади в цілому, що функціонує в інтересах кожного її члена;

4) ефективність використання муніципальної власності залежить від діяльності органів місцевого самоврядування як самостійного суб'єкта ринкових відносин, при цьому муніципальна власність становить економічну основу їх діяльності, що означає наявність об'єктів власності та відповідних майнових прав, а також засобів і методів, за допомогою яких може бути організоване управління муніципальною власністю в процесі господарської діяльності муніципалітету з метою забезпечення добробуту членів місцевого співтовариства.

Таким чином, муніципальна власність – це відносини з приводу привласнення-відчуження суспільних благ локального характеру, вироблених в процесі господарської діяльності місцевого співтовариства, що надаються членам місцевої громади на території проживання.

Муніципальна власність є природною основою муніципального господарства. Існує необхідність розкрити їх зміст та взаємозв'язки для того, щоб визначити, які засоби і методи муніципальної господарської діяльності можуть забезпечити найкраще надання місцевих суспільних благ.

Як показує історичний досвід різних країн, по-перше, муніципальна власність виникає по-різному, по-друге, в різні періоди проявляються тенденції протилежного характеру – або до посилення, або до скорочення муніципального сектора економіки. Ці зміни в співвідношенні секторів відбуваються по різних економічних, соціальних і політичних причинах.

**ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

У дослідженнях, присвячених питанням виникнення муніципальної власності, виділяють два основних шляхи її розвитку [1, с. 162]:

- перший є результатом природного історичного процесу розвитку різних форм власності і формування багатокладної економіки (власники, об'єднані у комуну, виділяють частину своїх коштів (наприклад, сплачуючи місцеві податки) для вирішення спільних завдань (охорона громадського порядку, прибирання сміття, ремонт доріг, каналізування відходів життєдіяльності людей тощо), на ці кошти обрані органи влади організують муніципальні підприємства та служби, або здійснюють іншу діяльність, муніципальна власність формується «знизу»;
- другий пов'язаний з першим і визначається змінами, що відбуваються в складі компетенцій місцевого самоврядування, в результаті чого поступово виникає необхідність відповідної корекції муніципальної власності (власність набувається, відчужується, ділиться на частини і переходить з одного виду в інший. При цьому виділяють: націоналізацію, коли муніципальна та приватна власність переходить в державну; приватизацію, коли державна і муніципальна власність переходить у приватну; муніципалізацію, коли відбувається перехід державної та приватної власності в муніципальну власність.

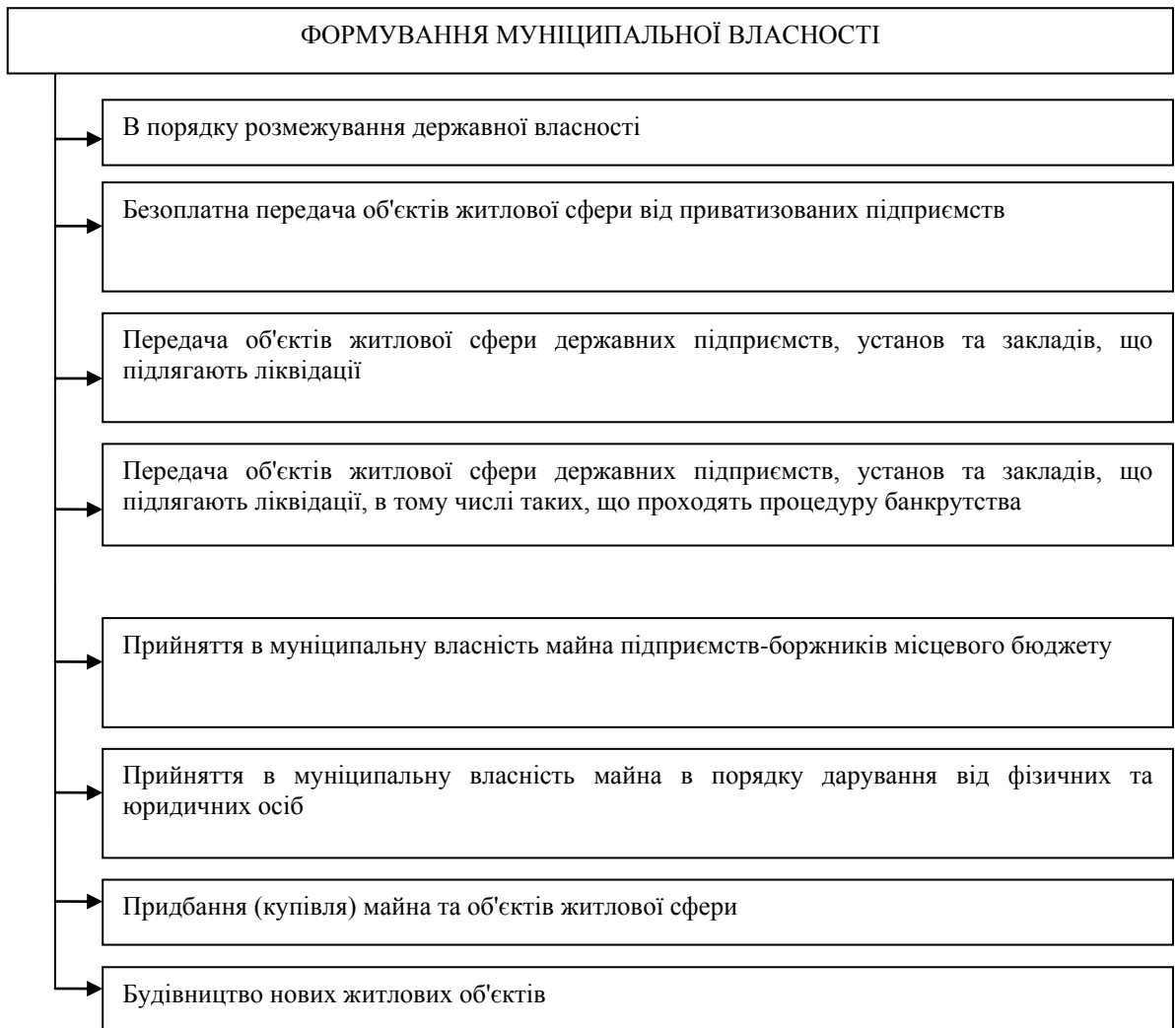

Рис. 1. Способи формування муніципальної власності в житловій сфері регіону

Специфіка сучасних вітчизняних ринкових перетворень і реформ дозволяє виділити особливий, третій шлях формування муніципальної власності : вона формується не природним шляхом, «знизу», а в ході розподілу державної власності, її передачі в муніципальну й приватну власність, а також у ході приватизації колишніх держпідприємств. Способи формування муніципальної власності в Україні представлені на рисунку 1 [2, с. 58].

Муніципалізація – це перехід від приватних власників (досвід Європи та дореволюційної України) або від держави у власність муніципалітетів підприємств, нерухомості або земель, орієнтованих на задоволення суспільних потреб. Інакше кажучи, муніципалізація – це законодавчо оформлене формування і зростання муніципальної власності в інтересах місцевої громади з метою задоволення її потреб або потреб розвитку території.

Цілі муніципалізації формулюються наступним чином:

концентрація сил і засобів в руках муніципалітету для здійснення певної політики в територіальному і господарському розвитку; полегшення умов кредитування та мінімізація комерційного ризику в сферах діяльності, що обслуговують публічні інтереси; здешевлення послуг, споживаних населенням за рахунок встановлюваних твердих (регульованих) цін.

Природа муніципального господарства визначається наявністю особливого виду потреб місцевого співтовариства в наданні суспільних благ локального характеру, таких як електро-, газо-, водопостачання, послуги транспорту, ЖКГ, соціальної сфери тощо. У науковій літературі поряд з терміном муніципальне господарство використовується термін комунальне господарство.

У науковій літературі поняття «муніципальне господарство» розуміється по-різному [3;4;5]:

1) це вплив населення та органів місцевого самоврядування на поведінку господарюючих суб'єктів незалежно від їх організаційно-правової форми з використанням муніципальної власності в інтересах населення (класики муніципальної науки);

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

- 2) це сукупність підприємств та організацій муніципальної власності (тобто комунальне господарство);
- 3) це господарюючі суб'єкти, що діють в межах муніципального утворення і у визначеній законом мірі підвладні муніципалітету;
- 4) це господарюючі суб'єкти як муніципальної, так і інших форм власності, але лише ті, діяльність яких служить задоволенню колективних потреб населення муніципального утворення.

Таким чином, муніципальне господарство можна визначити як сукупність підприємств і установ, що діють на території муніципального утворення, однак при цьому слід зазначити, що такі підприємства і установи виступають як об'єкти управління з боку муніципалітету у визначених законом межах. На наш погляд, даний підхід не тільки не відображає самостійну діяльність членів місцевого співтовариства, але і не розкриває сутність соціально-економічних відносин, що відбуваються на території місцевого співтовариства.

Л. О. Веліхов дав таке означення муніципального (міського) господарства: «...це діяльність місцевих публічних органів організаційного представництва людей, що живуть концентровано на обраній території, яка займається переважно підприємництвом і торгівлею, причому ця діяльність спрямована на найвигідніше використання матеріального середовища... з метою благоустрою даної територіальної одиниці і соціального добробуту колективу, що проживає на ній» [6, с. 220]. Таке визначення робить наголос на тому, що ця діяльність носить публічний характер. Однак, життя місцевого співтовариства, в тому числі й господарства, неможливо звести лише до діяльності муніципальної влади, тим більше – до діяльності підприємств муніципальної власності або до муніципального господарства. Тому О.С. Поважний та Т.М. Качала пропонують значно ширше трактування терміну «місцеве господарство»: це взаємодія економічних суб'єктів різних форм власності, тобто підприємств, домогосподарств, місцевого уряду, на основі спільності соціальних і економічних інтересів, історично сформованого єдиного економічного, культурного та інформаційного простору зі специфічною комбінацією факторів виробництва, достатніх для здійснення господарської діяльності, що забезпечує нормальні для даної спільноти зайнятість і доходи та відповідний їм рівень задоволення потреб населення в індивідуальних і суспільних життєвих благах [7; 8]. Це, перш за все, господарська діяльність, процес, пов'язаний з перетворенням матеріального середовища, середовища проживання місцевого співтовариства. Суб'єктами місцевого господарства виступають: домогосподарства; підприємці; органи місцевого самоврядування; представництва від місцевого населення у вигляді різного роду громадських або професійних організацій. Мета господарства – благоустрій місцевого співтовариства [7; 8].

Таким чином, можна сказати, що місцеве господарство включає в себе сукупність підприємств і організацій різних форм власності та відповідних їм видів господарств. Муніципальне господарство входить в місцеве господарство, будучи його значущою частиною в сфері надання послуг населенню місцевої спільноти, перш за все, за рахунок використання муніципальної власності, що перебуває в розпорядженні місцевих органів влади.

Муніципальне господарство складається з різних господарюючих суб'єктів, діяльність яких визначає та координує відповідний орган місцевого самоврядування. Таким чином, можна виділити три елементи в системі муніципального господарства:

1) органи місцевого самоврядування, що здійснюють нормативне та економічне регулювання діяльності господарюючого суб'єкта на території муніципального утворення, при цьому метою такого регулювання є задоволення колективних потреб населення муніципального утворення;

2) підприємства, установи та організації, що знаходяться в муніципальній власності. Органи місцевого самоврядування визначають цілі, умови і порядок їх діяльності; регулюють ціни і тарифи на їх продукцію, затверджують їх статут, призначають і звільняють їх керівників;

3) підприємства, установи та організації, що не перебувають у муніципальній власності. Їх взаємовідносини з органами місцевого самоврядування побудовані на договірній основі, що дає право органам місцевого самоврядування координувати діяльність цих суб'єктів у комплексному соціально-економічному розвитку території муніципального утворення, встановлювати в певних випадках обмеження на їх діяльність.

Як показує досвід європейських країн, найбільш ефективно працюють не муніципальні підприємства, а підприємства, що знаходяться в приватній власності, тому доцільно зацікавити їх у виробництві товарів і послуг, спрямованих на задоволення суспільних потреб населення муніципального утворення. Зробити це органи місцевого самоврядування можуть за допомогою муніципального замовлення, пільг, які надаються таким підприємствам.

Муніципальне замовлення, концесійні угоди, будучи найбільш ефективним способом взаємодії органів місцевого самоврядування з підприємствами, що не перебувають у муніципальній власності, зараз набувають все більшого поширення.

Джерело доходів, величина якого повністю визначається зусиллями муніципалітету – доходи від експлуатації муніципальної власності. Господарська діяльність муніципалітету здатна не тільки задовольнити поточні публічні потреби в повному обсязі, але й забезпечити їх зростання.

Під методами ведення муніципального господарства розуміється право створювати і керувати різними об'єктами муніципального господарства, публічними службами (підприємствами), а також встановлювати обов'язкові для виконання норми і правила господарської діяльності [9, с. 5]. У цьому сенсі муніципалітет виступає в ролі підприємця.

Визначення об'єкта пов'язане з поділом компетенції влади по вертикалі, причому компетенція місцевого самоврядування зосереджена на вирішенні поточних, господарських проблем. Тому об'єктом муніципального господарства є конкретні господарські питання з благоустрою населених (адміністративно-територіальних) одиниць, вирішення яких віднесено до компетенції місцевого самоврядування (відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»).

Вивчення наукових робіт з питань муніципального управління дозволило наступним чином класифікувати муніципальні компетенції (табл. 1):

основний (базовий) благоустрій: передбачає діяльність, що забезпечує загальні умови розвитку населених і територіальних місць; благоустрій у вузькому сенсі: в основному полягає у вуличному благоустрої;

благоустрій в широкому сенсі: задоволення соціальних потреб, що поділяється на дві категорії заходів – матеріальний і духовний благоустрій.

З позицій мети муніципальної господарської діяльності, благоустрою, об'єкт муніципального господарства представляє собою комплекс взаємопов'язаних «господарських справ», склад яких обумовлений компетенцією місцевого самоврядування.

Таблиця 1

Класифікація муніципальних компетенцій

Сфери компетенції	№ п/п	Господарсько-організаційні питання
Основний благоустрій	1.	Виробництво енергії
	2.	Управління землею і земельним господарством
	3.	Планування та перепланування міста
	4.	Будівництво громадських та приватних споруд
	5.	Зелені насадження
	6.	Житлове питання
Благоустрій у вузькому розумінні	7.	Заощення вулиць та шляхів сполучення
	8.	Засоби сполучення (транспорт, зв'язок тощо)
	9.	Регулювання вуличного руху
	10.	Освітлення вулиць

**ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЇ ЄВРОПИ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСЬКОГО ЕКОНОМІЧЕСЬКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

Благоустрій в широкому розумінні: задоволення соціальних потреб	Матеріальних	11.	Опалення та вентиляція муніципальних споруд	
		12.	Водопостачання	
		13.	Міське очищення (каналізація, сміття, системи відведення дощових вод)	
		14.	Санітарні організації (перукарні, пральні, громадські туалети, боротьба із забрудненням повітря)	
		15.	Лікарська та лікарняна допомога	
		16.	Протиепідеміологічні заходи	
		17.	Похоронна справа	
		18.	Організація громадського харчування	
		19.	Охорона праці та соціальне забезпечення	
		20.	Торгово-промислова політика	
		21.	Боротьба зі здрожчанням, стимулювання кооперації	
		22.	Громадське засудження	
		23.	Правова діяльність	
		24.	Пожежна справа	
		25.	Політика громадської безпеки	
		Духовних	26.	Народна освіта
			27.	Муніципальна естетика і розваги
			28.	Охорона моральності

Головним суб'єктом муніципального господарства виступає орган влади (муніципалітет), сформований населенням і наділений повноваженнями для організації повноцінного управління муніципальною власністю в інтересах місцевого співтовариства. Характерною рисою суб'єкта господарської діяльності є право здійснювати самостійну господарську політику.

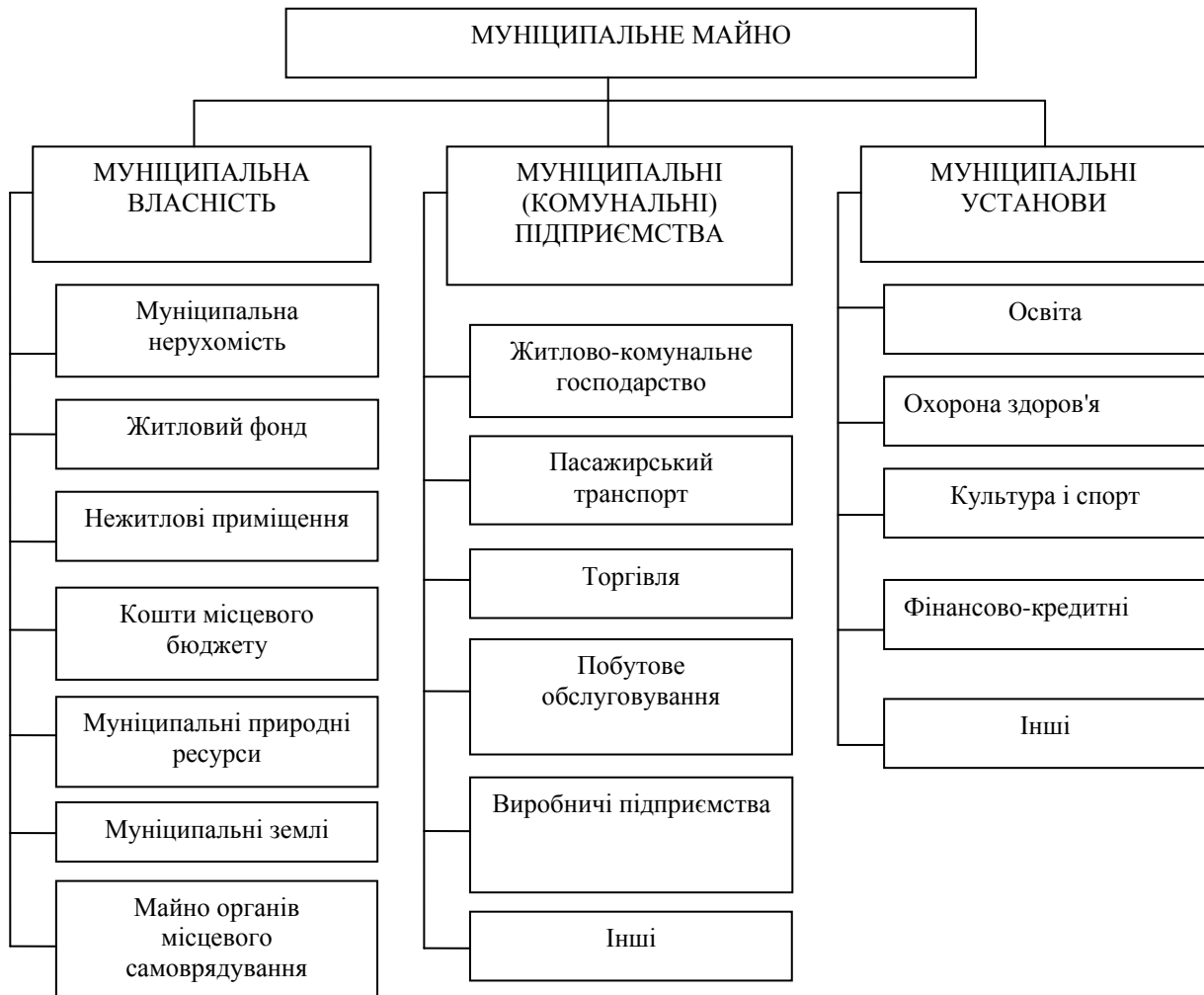

Рис. 2 Об'єктний склад муніципального майна

У межах муніципалітету взаємодіють всі види власності. Муніципалітет, відповідаючи за спільні інтереси територіальної громади, крім управління своєю власністю, зобов'язаний враховувати і ту обставину, що ведення інших типів господарської діяльності здатне впливати на публічні інтереси, тобто змушений враховувати і загальну кон'юнктуру ринку. Перед муніципалітетом виникають два взаємопов'язаних завдання [10, с. 54]:

- 1) організувати управління муніципальною власністю і господарювання на її основі;
- 2) регулювати іншу господарську діяльність на своїй території.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

У відповідності з цими завданнями, муніципалітет виконує функції уповноваженого власника муніципального майна та органу регулювання умов господарської діяльності.

Суб'єктом муніципальної власності виступають місцеві органи самоврядування. Розміри муніципального майна в ідеалі повинні відповідати тим завданням, які покладені на органи місцевого самоврядування. Об'єктний склад муніципального майна представлений на рисунку 2.

Майно, що перебуває у власності муніципального утворення, поділяється на дві частини. Одна частина закріплюється за муніципальними підприємствами і установами на правах господарського відання та оперативного управління, а інша (кошти місцевого бюджету та інше муніципальне майно, не закріплене за муніципальними підприємствами), складає муніципальну власність відповідного муніципального утворення. Виконання муніципалітетом функцій безпосереднього власника реалізується через організаційно-розпорядчу діяльність з управління муніципальним майном, яке розглядається з двох сторін: управління нерухомістю та управління рухомим майном та передбачає комплекс інструментів господарської політики, які можна об'єднати в чотири групи.

Це такі групи:

- 1) формування (зміна) складу муніципальної власності;
- 2) заходи щодо володіння майном (уточнення (розмежування) і

закріплення прав власності муніципального утворення; облік муніципальної власності (майна); контроль за використанням майна, побудова системи органів управління власністю);

3) заходи з організації використання майна (використання майна при створенні (ліквідації) унітарних підприємств або установ; регулювання порядку та умов використання майна, закріпленого за підприємствами (установами); формування, затвердження та контроль за затвердженням бюджету муніципального утворення, муніципальної казни і позабюджетних фондів; здійснення інших операцій з майном (передача у господарське відання, управління конкретними об'єктами майна тощо), оренда);

4) заходи по організації розпорядження майном (ліквідація підприємств і установ та «утилізація» їх майна; приватизація майна; здійснення інших операцій щодо відчуження майна (або передачі прав), таких, як іпотека, застава, купівля-продаж майна, участь у спільній діяльності). Регулююча роль муніципалітету як суб'єкта економічної діяльності об'єктивно зумовлена тим, що на території муніципального об'єднання діє велика кількість власників з різними інтересами (табл. 2).

Звісно, існують не тільки відмінності між цими двома видами інтересів (муніципалітету і приватних підприємств), але і суперечності між самими приватними підприємствами. Виникає природна потреба в здійсненні регулюючої функції в інтересах місцевого співтовариства, а невід'ємне право власності в умовах ринкової економіки завжди супроводжується застереженням типу: «власник володіє і розпоряджається своєю власністю в рамках закону», тобто існує необхідність обмеження приватного інтересу з метою забезпечення в першу чергу інтересу суспільного.

Способи здійснення регулюючого впливу муніципалітету такі:

- 1) регулювання відносин на основі місцевої нормативно-правової бази (для довготривалих і «типових» взаємовідносин);
- 2) економічні заходи (для короткострокових і швидкозмінних проблем);
- 3) регулювання економічного розвитку території.

Методи ведення муніципального господарства наступні (табл. 3).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика інтересів муніципального та приватного секторів на ринку житла і житлових послуг

Приватний	Муніципальний
Максимальна економічна ефективність	Соціальна орієнтація муніципального господарства (зайнятість населення, благоустрій, соціальна інфраструктура)
Завоювання ринку, можливість виживання в ньому	Розширення бази оподаткування
Впевненість у стратегії соціально-економічного розвитку території	Залучення інвестицій, розвиток територіальної інфраструктури, створення сприятливих умов для підприємництва
Наближеність виробництва до джерел сировини, палива, електроенергії, людських ресурсів	Рациональне природокористування та охорона навколишнього природного середовища
Наявність та перспективи розвитку виробничої та комунікативної інфраструктури	Рациональне поєднання господарської спеціалізації і збалансований розвиток економіки території

Таблиця 3

Методи ведення муніципального господарства

Форми	Муніципалізація				Концесія			
	Чиста		Компромісна		Перехідна	Чиста		
Принципи	чистого прибутку	митний	частково-господарський	податковий	Муніципально-підрядна система	Муніципально-орендна система	Муніципально-концесійна система	короткостроковий довгостроковий
Види господарської політики	«муніципальний соціалізм»		на основі муніципальної власності			із залученням приватного капіталу		

*Складено автором за [6]

В таблиці відтворено весь спектр політики муніципалітетів: від ідеалізовано спрямованих на благо населенню («муніципальний соціалізм», де послуги надавалися населенню безкоштовно або за собівартістю) до вимушеної тимчасової відмови від цих інтересів на

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

користь простої реалізації послуг (концесії). Ліва частина таблиці («муніципалізація») відображає господарство муніципалітету, засноване на повному використанні належної йому власності. Таке ведення господарства припускає, що крім власності муніципалітет має в розпорядженні достатні засоби на її експлуатацію. Якщо коштів виявляється недостатньо, стає неминучим залучення до господарського процесу інших незалежних власників, і в першу чергу – незалежних приватних власників (на концесійних засадах). В таблиці методів ведення муніципального господарства виділено чотири можливі системи: муніципально-підрядна, муніципально-арендна, муніципально-концесійна і концесійна.

Підрядна форма полягає в передачі низки робіт стороннім фірмам і виплаті їм вартості робіт муніципалітетом, що зазвичай здійснюється через торги, тендери та аукціони.

Під муніципальною орендою розуміється тимчасова здача міського майна на визначений термін іншим юридичним і фізичним особам. Місцеве співтовариство передає орендареві обладнання, сировину, матеріали, необхідні для нормального функціонування служби (якщо інше не обумовлено в контракті), тобто орендар отримує в користування «готове підприємство», яке він експлуатує за свій рахунок і під свою відповідальність. Орендар отримує винагороду безпосередньо від користувача в обмін на пропоновані послуги, але частину доходу він зобов'язаний передати органу влади, який надав право оренди, який відмовився від експлуатації власного майна та відповідних доходів від нього. Між орендодавцем в особі муніципалітету та орендарем виникають певні договірні відносини, документи якого передбачають двосторонній захист прав обох сторін.

Жорсткішою договірною формою є концесія, яку поділено на «чисту» і «компромісну». В цьому варіанті договірної передачі власності концесіонеру надається саме право на певний термін вести господарське підприємство з витратами на його організацію та експлуатацію за рахунок користувачів. Це свого роду поступка муніципалітетом на певний термін частини свого майна для повної експлуатації його іншими юридичними та фізичними особами. За договором концесії органи місцевого самоврядування передають суб'єктам господарювання на певний строк об'єкти соціальної сфери в управління. Суб'єкти господарювання (існуючі або спеціально створені) здійснюють управління цими об'єктами в інтересах населення. У цьому випадку крім бюджетних коштів джерелом фінансування соціальних послуг можуть виступати кошти від комерційного використання об'єктів соціальної сфери. Така форма взаємодії бізнесу і влади досить приваблива з точки зору збереження об'єктів, що потребують постійних вкладень у ремонт і модернізацію, оскільки концесіонер зобов'язаний проявляти належну турботу про інтереси власника (у даному випадку – муніципалітету).

Концесіонер бере на себе придбання обладнання, забезпечення управління за правилами муніципальних підприємств, витрати на експлуатацію та збут вироблених послуг та має ряд важливих прав. Насамперед – монопольне право на експлуатацію об'єкту протягом терміну дії концесії; право встановлення (зміни) тарифів за послуги; право на фінансові пільги та особливі гарантії з боку влади, а також на компенсацію додаткових витрат, які були спричинені рішеннями владних органів. Словом, він стає тимчасовим повноправним господарем підприємства. По закінченні терміну концесії, він зобов'язаний безкоштовно (або з деякою компенсацією своїх додаткових витрат) передати все майно місцевій владі, а муніципалітет зобов'язується викупити додаткові споруди концесіонера за ринковими цінами, що подекуди викликає затяжні судові процеси.

Для концесіонерів вигоди полягають в тому, що договір концесії надає: можливість отримання субсидій і дотацій; пільги з оподаткування їх діяльності; гарантоване матеріально-технічне постачання й оплату продукції та послуг, капіталізацію доходів, що спрямовуються на подальший розвиток соціальної сфери муніципалітету, на пільгових умовах.

Слід зазначити, що існує низка заперечень проти концесії, зокрема:

більша частина доходу залишається в руках концесіонера і міське господарство позбавляється частини потенційних прибутків,

породжується відчуття залежності і втручання в організацію міського життя,

не гарантується дотримання інтересів споживачів,

невигідність змін народжує технічний консерватизм,

усвідомлюючи, що майно належить йому лише тимчасово, концесіонер не зацікавлений в модернізації або ошадливій експлуатації.

Висновки та пропозиції. Цілі муніципалізації в житловій сфері полягають в наступному: концентрація сил і засобів для реалізації житлової політики в контексті територіального і господарського розвитку; полегшення умов кредитування та мінімізація комерційного ризику в житловій сфері; здешевлення вартості житлових послуг. Основне завдання розвитку житлової сфери – створення умов для ефективної реалізації приватної ініціативи. Місія приватного сектору в житловій сфері – прискорення приватизації об'єктів житлової інфраструктури, стратегічне інвестування та забезпечення високих стандартів якості надання послуг).

Муніципальне господарство як діяльність органів місцевого самоврядування відрізняється від інших видів господарства (приватного та державного) наступними ознаками: воно ґрунтується на розмежуванні компетенції по вертикалі, зосереджене на реалізації публічних інтересів лише даного місцевого співтовариства і в силу цього має гранично конкретний характер; метою його діяльності, на відміну від приватного, є не прибуток, а користь, благоустрій адміністративно-територіальних одиниць; формується знизу і відображає специфіку місцевих соціально-економічних відносин; особливе значення для муніципального господарства має його цілісність і неподільність; його продуктом є місцеві блага, які в переважній частині не виходять за межі населеного пункту, оскільки призначені для «внутрішнього» споживання місцевим населенням.

На відміну від приватного господарювання, замкнутого на інтересах власника, орган муніципального управління як суб'єкт економічної діяльності змушений використовувати свою власність в двох напрямках: організація господарства з метою отримання доходу та регулювання умов господарювання з метою досягнення загальної користі (хоча і з втратою деякої частини можливого доходу).

Господарська політика муніципалітету, в рамках наявної компетенції відповідно до питань місцевого значення, здійснюється з метою регулювання загальних умов господарської діяльності, а також при управлінні об'єктами муніципальної власності (земельні ділянки, житлові будинки, фінансові кошти). Напрямами муніципальної господарської політики є такі: управління майном, регулювання умов господарської діяльності на території муніципального утворення, управління розвитком муніципального утворення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

[1] Сутність та завдання інформаційно-аналітичного забезпечення муніципального управління. / Н.Ф. Чететова, Н.Є. Лелюк // Комунальне господарство міст. – (Серія: Економічні науки). – Вип. 100. – 2011. – С. 162–167.

[2] Гончарова Н. М. Пріоритети житлової політики в Україні / Н. М. Гончарова // Матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми реформування економіки». – Николаев: НУК, 2010. – С. 58–59.

[3] Єлісеєва Л.В. Муніципальна власність: економічний зміст та перспективи її трансформації в Україні в контексті світового досвіду. / Л.В. Єлісеєва // Ефективна економіка : [електронне наукове фахове видання]. – Вип. 8. – 2012. – С. 25–41.

[4] Карбовник Л. П. Організаційно-економічний механізм управління розвитком муніципальних природних монополій в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 / Л. П. Карбовник. – Л., 2009. – 20 с.

[5] Сутність та завдання інформаційно-аналітичного забезпечення муніципального управління. / Н.Ф. Чететова, Н.Є. Лелюк // Комунальне господарство міст. – (Серія: Економічні науки). – Вип. 100. – 2011. – С. 162–167.

[6] Велихов Л. А. Основы городского хозяйства. Общее учение о городе, его управлении, финансах и методах хозяйства / Л. А. Велихов. – М. : Наука, 1996. – 467 с.

[7] Поважний О. С. Наукові засади реформування і розвитку житлово-комунального господарства : [монографія] / [О. С. Поважний, В. В. Дорофійко, І. М. Осипенко та ін.]; М-во освіти і науки України, Дон. держ. Ун-т управління. – Черкаси : Брама-Україна, 2010. – 331 с.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

[8] Качала Т. М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу : [монографія] / Т. М. Качала. – К. : Наук. думка, 2008. – 416 с.

[9] Хвищун Н.В. Формування недержавного сектору житлово-комунального господарства в регіоні : автореф. дис.на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.10.01 / Н.В. Хвищун. – Полтава, 2006. – 19 с.

[10] Беззубко Л. В. Органи самоорганізації населення: проблеми і шляхи рішення / Л. В. Беззубко, Д. В. Кольцова. – Донецьк : Норд-Прес, 2006. – 122 с.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СЕКТОРУ ПОДОРОЖЕЙ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ

Горіна Г.О., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки та туризму Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (Україна)

Горіна Г.О. Конкурентоспроможність сектору подорожей і туризму України на міжнародному туристичному ринку

Розглянуто методику визначення індексу конкурентоспроможності подорожей і туризму (ІКПТ). Досліджено динаміку індексу конкурентоспроможності подорожей і туризму для України. Досліджено динаміку та складові субіндексів, які використовуються для розрахунку ІКПТ, а саме: регуляторна середа в туристичному секторі, середа та інфраструктура для бізнесу, а також людські, культурні та природні ресурси в секторі подорожей і туризму. Проаналізовано показники, що сприяють та що стримують розвиток туристичної галузі України. Визначено, що переважна більшість складових, які стримують зростання конкурентоспроможності туристичного сектора України містяться в складі субіндексу регуляторна середа в туристичному секторі. Стимулюють зростання галузі складові субіндексу людські, культурні та природні ресурси в секторі подорожей і туризму та показники, пов'язані з інфраструктурою - авіатранспортною і наземною, а також туристичною. Визначено конкурентні переваги туристичної галузі України на світовому туристичному ринку.

Ключові слова: конкурентоспроможність, туризм, подорожі, міжнародний туристичний ринок, туристична галузь.

Горина А.А. Конкурентоспособность сектора путешествий и туризма Украины на международном туристическом рынке

Рассмотрена методика определения индекса конкурентоспособности путешествий и туризма (ИКПТ). Исследована динамика индекса конкурентоспособности путешествий и туризма для Украины. Исследована динамика и составляющие субиндексов, которые используются для расчета ИКПТ, а именно: регуляторная среда в туристическом секторе, среда и инфраструктура для бизнеса, а также человеческие, культурные и природные ресурсы в секторе путешествий и туризма. Проанализированы показатели, способствующие и сдерживающие развитие туристической отрасли Украины. Определено, что подавляющее большинство составляющих, которые сдерживают рост конкурентоспособности туристического сектора Украины, содержатся в составе субиндекса регуляторная среда в туристическом секторе. Стимулируют рост отрасли составляющие субиндекса человеческие, культурные и природные ресурсы в секторе путешествий и туризма и показатели, связанные с инфраструктурой - авиатранспортной и наземной, а также туристической. Определены конкурентные преимущества туристической отрасли Украины на мировом туристическом рынке.

Ключевые слова: конкурентоспособность, туризм, путешествия, международный туристический рынок, туристическая отрасль.

Gorina G. The travel and tourism competitiveness of Ukraine on the international tourism market

The method of determining the index of competitiveness of travel and tourism (TTCI) was reviewed. The dynamics of the index of competitiveness of travel and tourism for Ukraine were investigated. The dynamics of components and subindices, which are used for the calculation of TTCI, namely the travel and tourism regulatory framework subindex, the travel and tourism business environment and infrastructure subindex and the travel and tourism human, cultural, and natural resources subindex were investigated. Indexes of promoting and hindering the development of the tourism industry in Ukraine were investigated. Determined, that the vast majority of components that inhibit the growth of competitiveness of the tourism sector in Ukraine are contained in the composition of the travel and tourism regulatory framework subindex. The growth of the industry are stimulate components of the travel and tourism human, cultural, and natural resources subindex and indicators related to infrastructure - air transport and land, as well as tourism. Competitive advantages of tourism industry in Ukraine in the global tourism market were identified.

Keywords: competitiveness, tourism, travel, international tourism market, tourism industry.

Постановка проблеми. Інтеграція національного туристичного ринку до світового туристичного простору, розширення міжнародного співробітництва у галузі подорожей та туризму, розробка та реалізація міжнародних програм з розвитку туризму дістають подальшого розвитку, що призводить до все більшого утвердження України на світовому туристичному ринку. За таких умов все більшої актуальності та значення набуває обґрунтування конкурентоспроможності сектору подорожей і туризму України на міжнародному туристичному ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Динамічне зростання міжнародного туристичного ринку, розширення міжнародного співробітництва та розвиток туризму в Україні у контексті інтеграції до європейського та світового туристичного ринку та посилення глобалізаційних процесів спонукає вітчизняних науковців до плідної праці у цій галузі. Так, сучасні тенденції розвитку міжнародного туризму висвітлено в працях Зайцевої В.М., Карачіної Н.П., Корнієнко О.М., Кучеренко К., Лозової О.А., Мальської М.П., Осипчук М.Д., Побоченко Л.М., Савіцької О.О. та ін. Питанням конкурентоспроможності підприємств у сфері туристичного бізнесу присвятили свої роботи Бунтова Н. В., Давиденко І.В., Гаврилук С.П., Савіцька О.П., Мазур Ю.П., Макушок О.В., Нездоймінов С.Г., Фролова О.О., Щербина Л.В. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим, незважаючи на значну увагу до проблем розвитку міжнародного туристичного ринку майже відсутні дослідження, що дають аналіз конкурентоспроможності сектору подорожей і туризму України на міжнародному ринку. Потребують обґрунтування показники, що сприяють та стримують розвиток сектора подорожей і туризму в Україні.

Мета статті. Головна мета роботи – надати оцінку конкурентоспроможності туристичної галузі України на світовому туристичному ринку, визначити місце України у глобальному рейтингу складеному за індексом конкурентоспроможності країн у сфері подорожей і туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Індекс конкурентоспроможності подорожей і туризму, розроблений Світовим економічним форумом, ґрунтується приблизно на 80 показниках, згрупованих в 14 складових. Дані складові, в свою чергу, утворюють 3 субіндекси: регуляторна середа в туристичному секторі, середа та інфраструктура для бізнесу, а також людські, культурні та природні ресурси в секторі подорожей і туризму (рис. 1).